

Vražar Jošt.

Spisal *Andrej Rapč.*

Neko popoldne se je pri Andraževih jelo kaditi iz dimnika, kot bi kurili grmado. Kmalu nato je jel oče Jošt počenjati okolo svoje domačije čudne reči. Iz veže je bil pritekel in vlekel za sabo nekaj verigi podobnega. In letal je okolo hiše in letal okolo hleva. Doli po klancu od Joštove hiše je korakal neznan človek. Na nebu so se kupičili oblaki.

I.

Pričakoval sem prijatelja za nekaj dni na počitnice, prijatelja še iz šolskih klopi. Pisal mi je bil, da se oglasi mimogrede k meni in ostane kak dan pri meni. Veselil sem se ga odkritosrčno, zakaj če kdo, on je znal kratkočasiti, meni pa je bilo dolgčas.

Tistega dne, ko sem gledal gor na Andraževino in se čudil počenjanju starega Jošta, mi je bila usojena še velika zabava. Pod lipo pred hišo sem si prinesel stol in luščil sem materi grah, ki je bil moja slaščica. Mati se mi je smejala, češ, saj grah ni za nič, a naredila mi ga je tako okusno, tako dobro ga je pripravila, da ne prej ne pozneje kaka kuharica. Grah sem luščil. Pred mano je v senci dremal moj Luka, moj psiček. Zaspal je bil. Pa so ga nadlegovale muhe in migal je z ušesi in v sanjah renčal: „Dajte mi mir!“ Na pragu je sedel moj mlajši bratec. Pet let je bil star. Zagledal se je bil tja v Andraževino. Miren je bil silno dolgo časa. Gotovo je že dolgo opazoval počenjanje starega Jošta. Pa se mu je ob njegovem počenjanju zbudil spomin na najljubše mu delo — fижakarijo.

„Bič! Kje je moj bič?“ je zavpil ter stekel v vežo. Zdramil sem se bil iz zamišljenja v svoj ljubi grah in dvignil glavo. Bratec je pridirjal z bičem iz veže ter jo ucvrl naravnost proti Andraževini. Pogledam gor. Kadilo se je še, kot bi pri Andraževih imeli peko. Okolo hiše je baš pridirjal Jošt, uprežen v verigo, ko je prihitel bratec do hiše.

„Hi, hi, oče!“ je vpil in mahal z bičem, a Jošt je letel in za njim se je kadilo.

Pokličem v vežo: „Teta!“ pravim.

Oglasila se je.

„Pojdite malo ven! Zdi se mi, da je stari Jošt znorel. Poglejte, kako gresta s Peregrinom okolo hiše!“

„Čuden je ta Jošt,“ de teta. „Ali znorel pa ni, znorel ni!“

Odšla je, skrivaj se smeje, v vežo.

„Hi!“ je vpil Peregrin za Joštom. Pridrla sta bila v galopu okolo hiše baš sedmič že. Prav kot v cirkusu. Hipoma pa skoči Jošt iz svojega dosedanjega tira in umeri pot okolo hleva. In iznova je šlo naprej v galopu kot okolo hiše. Jošt naprej, za njim Peregrin. „Hi!“

„Peregrin!“ sem zavpil proti Andraževini.

„Pusti ga, pusti,“ se oglasi teta, stopivša iz veže. „Večkrat sta že tako vozarila Jošt in naš Peregrin.“

Pogledam jo. Na obrazu sem ji čital, da bi me bila rada nekaj vprašala, pa se ni mogla odločiti.

„Kaj pa pomeni to? Ali veste?“ jo vprašam.

„Ovbe! Jošt ima vero, da mora tako delati vsakokrat, kadar je bil kak tujec pod njegovo streho, da se obvaruje čarovnij.“ Pomajala je z glavo, malo pomolčala pa dostavila: „In prav ravna Jošt!“

„Ali teta!“

„Prav ravna! Tudi jaz imam nekaj te vere. Le poglej!“ In pokazala je na klanec.

Sredi klanca je stal tujec, obrnjen s hrbtom proti nama in gledal Jošta. Na uho nama je udarjal silen smeh. Kar ob kolena se je bil tujec, opazujoč Jošta.

„Le glej ga, kako se smeje. V smehu bi udušil rad jezo. Vraža se mu ni posrečila, se mu ni mogla posrečiti. Ali vidiš, kako gleda kvišku v nebo? . . . Še točo nam naredi ta grdoba.“

Kot zanalašč je v daljavi votlo zagromelo.

Zasmejal sem se dobri ženici iz grla, da se je tujec sredi klanca obrnil.

Gledam, gledam čarovnika. Bolj in bolj si mi dozdeva znan. Prijatelj moj, pričakovani prijatelj iz šolskih let je.

Vstal sem in mu šel naproti. Teta je odšla v vežo. Še sem jo videl, kako je vzela bel prt in jela brisati prah.

II.

Dobro se imamo s prijateljem. Teta in on — čarovnik sta že najboljša prijatelja. Tisti dan ni bilo ni nevihte ni toče, kakor je mislila teta, in to je prijatelja povzdignilo v njenih očeh. Danes ga ima že resnično rada in mu vsak trenutek prigovarja, naj ostane še dlje pri nas. Kako se prijatelj odloči, ne ve pravzaprav še nihče, niti on sam ne, zakaj ugaja mu pri nas. Toliko pa vemo vsi, da poizkusi ozdraviti vražarja Jošta čudne bolezni: letati z verigo okolo poslopij. Toliko vemo. In teta, sedaj vražarij čisto ozdravljena — čast zgovornemu prijatelju — se silno veseli tega, ker ve, da si prijatelj za zdravilo Joštovi bolezni izmisli kaj korenito učinkujočega, zlasti še zato se bo potrudil, ker je Jošt prav zaradi njega vlačil razbeljeno verigo okolo poslopij.

Dr. Krševina

Večer. S prijateljem sediva pod lipo.

„Veš kaj! Tako pojde,“ prične. „Potegnem z njim. Tudi jaz hočem biti vražar.“

„Pa kako se ponorčuješ iz njega?“

„Ne povem še.“

Tisto noč sva prenočila s prijateljem v senu. Te zabave si ni dal vzeti.

„Seno, lepo dišeče seno! Bog mi je priča, da rajši spim v njem nego v mehki postelji. In veš kaj, najrajši še kar zunaj na travniku v kakem kupu. Uprav imenitno bi to bilo. Streha nad nama — zvezdnato nebo, odeja — mehkohladni mrak, postelja — dišeče seno . . . Ah! . . .“

Drugo jutro so naju ptički pozdravili resnično vsakega v svojem kupu sena na travniku.

„Ali si videl onega škranca, kako se je imenitno zapražil v razor?“ me je zbudil prijatelj ter nadaljeval: „Poetiško je začetkoma res bilo. Kar nič mi ni žal te noči! A spal sem malo, zakaj odeja ni bila baš dobra. Toda streha je bila tem lepša in postelja tem bolj dišeča.“

Pomolil sem glavo iz kupa.

Tudi prijatelju se je videla iz sena le glava. Kosci naokrog so kosili. Midva sva pa lezla iz kupov.

III.

Dolg razgovor je imel prijatelj tisti dan z neznanim mi možem. Lotil se ga je bil ob robu gozda. Imel je pač tudi svoje posebnosti moj prijatelj. Prišedši domov mi pravi: „Dolgo sem iskal in čakal, da pride, pride pravi, zakaj sam ne morem vsega izvršiti, tebe pa Jošt pozna. Danes sem našel pravega moža.“

Drugi dan je korakal na Andraževino človek, star nad 30 let, krepak in opaljen od solnca. Pravcati cigan. Jošt je jedel v veži kislo mleko, ki je bil vanj podrobil ajdovega kruha.

„Salve, amice!“(*)

„Kaaaj? . . .“ je zazijal Jošt. „Nimam nobene petice, prav res nimam nobene.“

„Pa jih imam jaz, amice, in ti jih imaš še več, pa jih ne znaš najti, ne znaš dvigniti.“

Jošt se je oddahnil in zaprl usta, zakaj doslej je imel široko odprta kot bi z njimi gledal tega čudaka z nerazumljivim mu govorjenjem. Zavedel se je. Silna jeza se ga je polotila. Mislil je: šele pred par dnevi sem letal z verigo okolo poslopja, in spet mi je bes prinesel tujca v hišo. Še sedaj sem truden. Pa je tujca grdo pogledal in odurno vprašal:

„Kaj je?“

„Salve!“(**) je rekel tujec in prestopil prag ter sumljivo gledal v podstrešje.

„Salve! . . .“ Jošt je postal rdeč. Zbudili so se mu spomini na vojaška leta.

*) Zdrav, prijatelj! — Izraz iz latinščine.

**) Zdravstvuj! Zdrav bodi!

„Salve smo dajali na Laškem ko smo streljali na sovražnika,“ je rekel in pristavil prijazneje: „Kaj bi radi?“

„Tega odgovora sem čakal,“ je del skrivnostno tujec.

„Kaj je?“

„Tega vprašanja sem čakal. Oče Jošt z Andraževine, sedaj je vse dobro.“

Jošt je bil čimdalje bolj presenečen, tujec pa je nadaljeval:

„Vse je dobro. Sedaj lahko naredim srečo v vaši hiši. Oh, da je toliko časa ležalo v hiši toliko denarja — zastonj! Jerum, jerum!“

„Lepo vas prosim, dobri mož, govorite tako, da vas kristjan razume, če ste človek. Vražar vem da ste. Morda ste pa povrhu še Nemec. Ta „kerum“ ali kako že pravite, se mi zdi znan. Pri vojakih sem se bil naučil tudi nekaj nemškega jezika. Ne zahtevate li, da se obrnem?“ je hitel Jošt.

„Andrca-pandrca . . . zima . . . mula . . . lajha . . . pajha . . . zider . . . vider . . .“ je mrmral tujec.

Jošta je pograbil strah pred tem človekom. Tja v kot je gledal, kjer je imel pod lestvo spravljeno sekiro, pa z mesta se ni upal geniti.

„Noli timere!“ *)

„Da imam v rokah sekiro, bi ti že pokazal, kdo naj se pobere,“ si je mislil Jošt, ali rekel ni nič.

„V vaši hiši je denar, denarja veliko, veliko! Koliko mi daste, pa ga dvigneva?“ je nadaljeval tujec.

„Denar! Pa same petice?“

„Še več, Jošt, še več kot petice! Cekini, sami pristni cekini.“

„Kje pa?“

„Gori v podstrešju.“

„Ali je res, dobri mož?“ Na cekine je bil Jošt ves trd.

„Sam bi jih bil sicer lahko vzel, pa moram pri svoji čarovniji vendarle imeti vaše dovoljenje. Dvigniti pa jih morem zopet le proti gotovemu plačilu, zato pa potrebujem vašega dovoljenja, ker če bi mi ne dovolili, bi mi tem manj hoteli plačati.“

„Plačati? . . .“ je zagodrnjal Jošt. Oh, Jošt pa petico izpod palca — to je bilo zanj nekaj groznega, saj je bil skop do skrajnosti.

„Ni drugače, oče!“

„Koliko pa bi hoteli? Oh, saj nič nimam!“

„Pa boste imeli potem preveč! Par desetakov pa tudi še zdaj imate.“

„Prav gotovo ne, dobri mož, res nimam! Če dvigneva cekine, veliko cekinov, da, potem mi ne bo do kakega cekina za vas, ali zdaj nimam, res nimam!“

„Trideset kron!“

Jošt se je zvijal od skrbi, a prekanjeni tujec je trdil svojo, in slednjič je Jošt le odprl mošnjiček:

*) Ne boj se!

„Pet, recimo deset kron bi še spravil, bi spravil skupaj, več pa ne, o ne!“

„Trideset!“

„Kar si v glavo vtepe,“ je zagodrnjal Jošt. „Kar svojo goni veninven. Dam vam petnajst kron!“

„Trideset!“

„Dvajset!“

„Trideset!“

„Dam vam 25 kron, več nimam, ker res ne morem!“

„Trideset!“

Jošt bi se bil zgrudil pred moža na kolena, toliko mu je bilo do petih kron, ali neznansko so ga mikali cekini. Že jih je videl, kako mu polze med prsti, kako se svetijo. — Ah! . . .

Odprl je možnjo:

„Tu jih imate trideset kron, a na beraško palico ste me spravili, na beraško palico. Oh, oh, oh! . . .“

„Tako je prav, oče Jošt! Edina sva. Sedaj pa še nekaj pogojev vam v dobro. Denar je začaran gori v podstrešju. Videti smete, ko ga bom razčaroval, a le oddaleč. Tudi cvenk cekinov smete slišati. Tudi videti par cekinov, seveda oddaleč. Nemudoma pa morate nato sesti v sobo k mizi, podpreti z rokami glavo in računati, koliko boste imeli izgube od najin-nega počenjanja. Misлити morate in računati le na izgubo, ker to je važno, to je potrebno, da se dovrši moj čar. Sedaj pa še glavno! Šele tri ure potem, ko razčaram pod streho začarani denar, smete iti pod streho gledat. Leteli bodo cekini iz podstrešja, a ne sme vas zmotiti, če čujete cvenk. Vi pri mizi računajte dalje. Če bi me ne slušali v vsem in se ne ravnali po mojem nasvetu v vsem, bi izpremenili zli duhovi rumene cekine v oglje ali v kaj drugega. Ali umejete?“

„Umejem, toda . . .“

„Sedaj nič ugovora več, da se čar ne ponesreči!“

„Ali . . .“

„Čakajte, da čujete cvenk, a potem v hišo k mizi,“ je ukazal tujec in lezel po lestvi v podstrešje.

Jošt je zijal za njim in poslušal čudne besede tujčeve. Videl ga je, kako se je ustavil gori pod največjim brunom, nekaj čudnega zavpil, podstavil velik škaf pod bruno, gledal kvišku in govoril:

„Andrca-pandrca . . . zima . . . mula . . . lajha . . . pajha . . . zider . . . vider . . . aus . . . kaus . . . klenk . . . ven . . .“

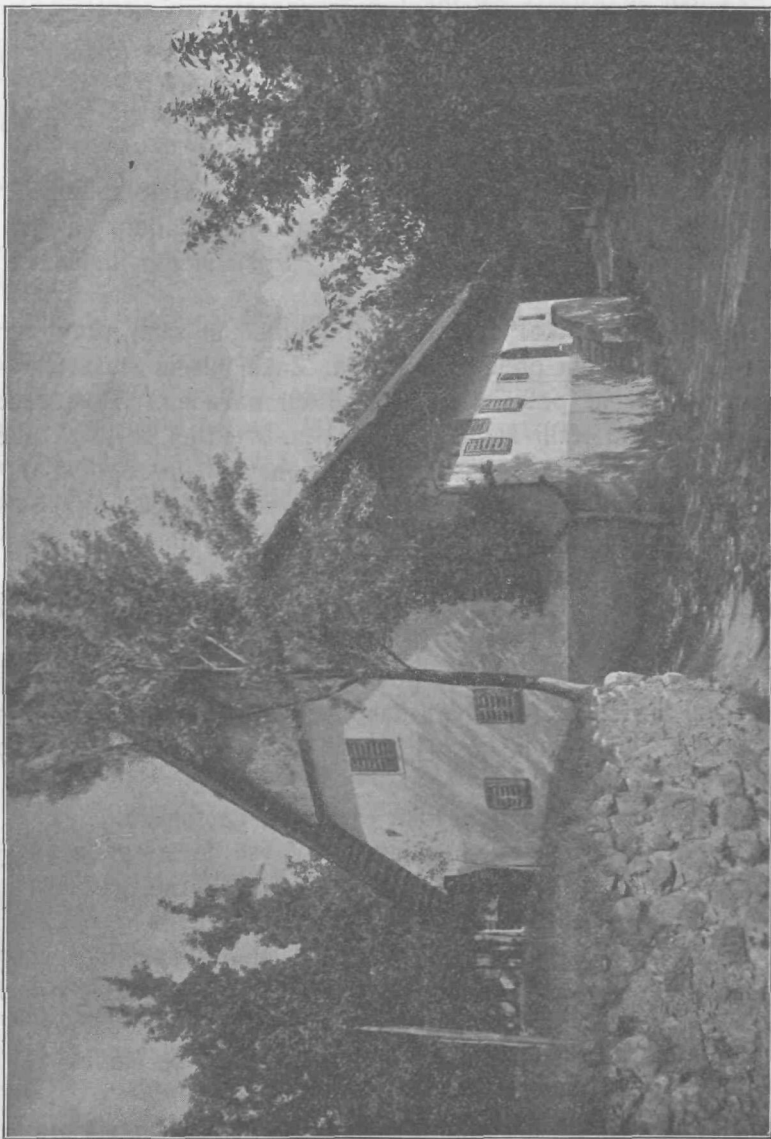
Ob zadnji besedi „ven“ je videl Jošt nekaj svetlega pasti v škaf in zazvenelo je. Rad bi bil še gledal, a ni si upal. Stopil je v hišo, si podprl glavo in računal, koliko bo ob tem početju imel izgube. Ali kakor je že mislil, izguba mu ni hotela v glavo, pač pa dobiček, saj je čul cvenk cekinov.

„Ah, da bi le na izgubo mogel misliti!“ je vzdihoval. „Menda to čaru ne škoduje, ker na izgubo ne morem misliti.“ In Jošt je mislil na izgubo, a vedno računal o dobičku.

„Ali računate?“ je zavpil tujec iz podstrešja.

„Računam!“ je odgovoril Jošt.

V škafu je zvenelo bolj in bolj. Ah, to je božalo Joštovo uho! To jih mora biti cekinov v škafu, je mislil. Ni se ganil od mize. Tujec je še vedno mrmral čudovite besede, ki dežujejo cekine.

Prešernova rojstna hiša.

IV.

Dve uri je že sedel Jošt ob mizi. Grozovito mu je bilo to čakanje. Poslušal je. Čuti ni bilo ničesar več. Cekini niso več žvenketali v škafu. Tujca v podstrešju ni bilo čuti. „Kaj, če se je kaj izpridilo čarovniku? Kaj, ko bi mu pomagal? Kdo ve, če on ve, da razbeljena veriga odvraca zle

duhove od hiše, ki bi utegnili škodovati najinemu počenjanju? Morda mu s tem kaj ustrežem.“

Skočil je od mize pred peč. Ozrl se ni nikamor. Zakuril je hitro in vrgel verigo v peč. In zopet je sedel k mizi.

Četrť ure potem smo pa Jošta zopet videli, kako je letal z razbeljeno verigo okolo hiše. Naš Peregrin je že zgrabil bič, da pohiti na Andraževina, a danes ga nikakor nisva pustila ni teta ni jaz . . .

Pred dvema urama smo videli nekega tujca, ki je bil prišel iz Joštove hiše in jo ubr. l v gozd. Prijatelj se je pomenljivo muzal.

Pretekla je še ena ura. Jošt ni več letal z verigo. Ali iz podstrešja njegove hiše smo čuli čudno tožeče, obupne glasove.

„Stopiva, stopiva k Joštu,“ de prijatelj. „Kaj neki je staremu?“

Napotiva se v klanec. Vedno glasneje nama je udarjalo na sluh jadenje, čim bliže sva prihajala Andraževini. Prišedši gor, ugledava Jošta, sedečega pod streho. V roki je držal vrečo.

„Oh, tutke, same tutke!“ *) je vpil obupno. „In sam, prav sam sem vse nesreče kriv, pa moja preklicana veriga. Zakaj nisem slušal čarovnika. Vidita, gospoda, bil je pravi čarovnik, ne kar navaden. Take besede je govoril, da so se mi ježili lasje. Čakajte! . . .“ Prijel se je za glavo in mislil . . . „Aus kavs, aus, kavs,“ in jel je ponavljati in zagovarjati tutke, ali tutke so ostale tutke v kljub vsem „auskavsom“. „Oh, oh! Sam sem videl, kako je padel v škař cekin, in sedaj so same tutke, tutke, tutke! . . .“

Tako in enako je tožil ubogi, prevarani Jošt.

„Berač sem sedaj, berač! Oh, 30 kron! In še teh ni več, ni jih več 30 kronic!“ Jel je jokati!

„Kaj pa je s 30 kronami?“ je povprašal Jošta prijatelj.

In povedal nama je Jošt vse: kako je plačal tujca s 30 kronami za čarovnijo, kaki so bili pogoji, kako je moral računati o izgubi, koliko časa ni smel pogledati v škař itd.

Zasmilil se je prijatelju stari Jošt. Jela sva ga tolažiti.

„Vidite, oče Jošt,“ je rekel prijatelj. „V vse te nezgode vas je zavedlo vaše vražarstvo. Vi mislite, da je veriga, ki ste jo vlačili okrog poslopja, sedaj vzrok, da se čar ni posrečil, jaz vam pa rečem, če boste verovali v take čenče, vas bo še večkrat kak slepar oplahtal. Ne veriga vaša in „hokuspokus“ onega ptička ne moreta izpremeniti tutk v cekine in nasprotno. Pravi ptiček vas je imel v rokah. To naj vas ozdravi.“

Jošt je jel premišljati, a tarnal je še dalje, saj se človek res težko loči od stare navade in lepih upov.

Pustila sva Jošta, da sam preboli namišljeno nesrečo, in šla proti domu.

Spotoma se je jel prijatelj jeziti na onega tujca:

„Dobro jo je pogodil, resnično dobro. Dve muhi je ubil naenpot. Mene je opetnajstil s tem, ker se ni držal tega, kar sva se domenila. Od Jošta bi ne bil smel po dogovoru zahtevati nikakega plačila, a on ga je

*) Tutke = denarju podobna igrača iz rumene ploščevine.

opeharil za 30 kron. Tepen sem pravzaprav jaz, zakaj Joštu moram povrniti 30 kron, saj sem jaz provzročitelj vse šale.“

„Pa kako si dobil tega človeka?“

In pravil mi je, da ga je srečal ob robu gozda. Zdel se mu je pripraven in je rad za 10 kron prevzel nalogo čarovnika. Zdel se mu je pripraven tembolj, ker je govoril nekaj latinskih besed, kar mu je seveda pomoglo še lažje pri praznovnem Joštu do zaželenega uspeha. „Dal sem mu vrečo tutk in mu naročil, naj jih skrivaj spravi za bruno pod streho, kar se mu je ponoči kaj lahko posrečilo. Poučil sem ga bil, kako mu je ravnati, pa zdi se mi, da bi bil oni lažje mene poučeval o takih stvareh.“

Prijatelj se je poslovil še isti dan od nas. Teti je bilo kaj žal za njim; meni tudi.

Par dni po njegovem odhodu je prinesel pismonoša priporočeno pismo, naslovljeno na Jošta. V njem je bilo 30 kron, na listku zraven pa pripisano:

Vražarju Joštu z dobrim namenom, da kmalu ozdravi hude bolezni vražarije. Stari znanec.

Poslovil sem se tudi jaz z doma. Počitnice so minile. Govoril sem potem še večkrat z Joštom, ki pa je bil na vraže naravnost hud. Razbeljene verige ne vlači nikdar več okolo svojih poslopij, kar pa je bilo našemu Peregrinu v začetku kar žal, sedaj pa se je že navadil in postal pametnejši. Upam, da ostane Jošt odslej vedno tak.

Križi in težave iz mojih dijaških let.

Spisal Fr. Rojec.

I.

Srečni ste, mladi šolarji in mlade šolarice, ki imate dovolj priložnosti, da se že v svojih šolskih letih naučite mnogo lepega in koristnega in da se še tudi potem, ko ste že iz let šolske obveznosti, lahko dalje šolate, da postanete kdaj imenitni gospodje, gospodične in gospe. Ako vam starši ne morejo dati drugega imetja kakor priliko in sredstva za zadostno izobrazbo, ki jo boste potrebovali v svojem bodočem stanu, so storili za vaše življenjsko preskrbljenje dovolj, in vi boste lahko živeli srečno in zadovoljno, če se boste pridno učili ter poslušali glas vesti in pameti in če boste pri tem vedno skrbno čuvali svoje zdravje; zakaj v naši lepi domovini dandanes še silno primanjkuje izobraženih, učenih ter telesno in duševno krepkih ljudi na premnogih dobrih in važnih službenih mestih. Zatorej pa se ravnajte vedno in povsod po tem mojem dobrohotnem opominu in trdno se smete nadejati vesele bodočnosti.